DOI: 10.20419/2025.34.613
CC: 2820, 2720
UDK: 159.922.7:81‘246

Psihološka obzorja / Horizons of Psychology, 34, 136–147 (2025)
© Avtorice / Authors, ISSN 2350-5141
Znanstveni raziskovalnoempirični članek / Scientific empirical article

Govorna zmožnost dvojezičnih otrok v slovenskem jeziku: pilotna primerjava dvojezičnih in enojezičnih otrok, ocenjenih s CDI-III

Kaja Hacin Beyazoglu, Ljubica Marjanovič Umek in Urška Fekonja
Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija

Izvleček: Namen predstavljene pilotne raziskave je bil primerjalno analizirati govorno zmožnost eno- in dvojezičnih otrok v slovenskem jeziku ter preučiti učinek dejavnikov družinskega okolja na različna področja govora eno- in dvojezičnih otrok. V vzorec je bilo vključenih 307 otrok, starih od 30 do 48 mesecev, in sicer 262 enojezičnih otrok, ki so bili v domačem okolju redno izpostavljeni le slovenščini, in 45 dvojezičnih otrok, ki so bili v domačem okolju vsakodnevno od rojstva dalje poleg slovenščine izpostavljeni še enemu jeziku. Govorno zmožnost vseh v raziskavo vključenih otrok smo ocenili s slovensko različico CDI-III, in sicer njihov besednjak, slovnico in metajezikovno zavedanje. Dobljeni rezultati so pokazali, da so dosežki enojezičnih otrok na ocenjenih področjih besednjaka in slovnice značilno višji v primerjavi z dosežki dvojezičnih otrok, ocenjenih le v enem jeziku, ne pa tudi na področju metajezikovnega zavedanja. Poleg tega smo ugotovile, da se družinski dejavniki (število knjig doma, pogostost skupnega branja, starost otroka ob začetku skupnega branja in izobrazba staršev) pomembno povezujejo z različnimi področji govora v slovenskem jeziku pri enojezičnih, ne pa tudi pri dvojezičnih otrocih. Ugotovitve pilotne raziskave kažejo na nekatere razlike v govorni zmožnosti eno- in dvojezičnih otrok v slovenskem jeziku, poudarjajo pomen ocenjevanja govora dvojezičnih otrok v obeh jezikih ter predstavljajo temelje za nadaljnje raziskovanje govorne zmožnosti dvojezičnih otrok v slovenskem jeziku.

Ključne besede: CDI-III, dvojezični otroci, ocenjevanje govora, besednjak, slovnica, metajezikovno zavedanje, družinska pismenost

Language ability of bilingual children in the Slovenian language: A pilot comparison of bilingual and monolingual children assessed with CDI-III

Kaja Hacin Beyazoglu, Ljubica Marjanovič Umek, and Urška Fekonja
Department of Psychology, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia

Abstract: The aim of this pilot study was to conduct a comparative analysis of the language abilities of monolingual and bilingual children in the Slovenian language and to examine the influence of family environment factors on various aspects of language development in both groups. The sample included 307 children aged 30 to 48 months: 262 monolingual children who were regularly exposed only to Slovenian at home, and 45 bilingual children who had been exposed daily and from birth to both Slovenian and an additional language in their home environment. The children’s language abilities were assessed using the Slovenian version of the CDI-III, focusing on vocabulary, grammar, and metalinguistic awareness. The results showed that monolingual children scored significantly higher than their bilingual peers in vocabulary and grammar when only one language was assessed, but not in metalinguistic awareness. Additionally, we found that family factors—such as the number of books at home, frequency of shared reading, the child’s age at the onset of shared reading, and parents’ education levels—were significantly associated with various domains of language development in Slovenian for monolingual children, but not for bilingual children. The findings of this pilot study highlight specific differences in the Slovenian language abilities of monolingual and bilingual children, underscore the importance of assessing bilingual children’s skills in both languages, and provide a basis for further research on bilingual language development in the Slovenian context.

Keywords: CDI-III, bilingual children, language assessment, vocabulary, grammar, metalinguistic awareness, family literacy

*Naslov/Address: dr. Kaja Hacin Beyazoglu, Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, e-mail: kaja.hacin@ff.uni-lj.si

Članek je licenciran pod pogoji Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (CC BY-SA licenca).
The article is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA license).

V slovenskem prostoru še nimamo raziskave, ki bi pokazala, kako v zgodnjih razvojnih obdobjih poteka razvoj na ključnih področjih govora pri dvojezičnih otrocih, ki živijo v slovensko govorečem okolju. Zato smo v procesu standardizacije Liste sporazumevalnih zmožnosti za otroke, stare od 30 do 48 mesecev (CDI-III; Marjanovič Umek idr., 2021), slovenske priredbe Macarthur-Bates Communicative Development Inventory CDI-III (Fenson idr., 2007), ki je bila izvedena na vzorcu enojezičnih slovensko govorečih otrok, na manjšem vzorcu dvojezičnih malčkov in otrok, ki poleg slovenščine govorijo še en jezik, ocenili več področij govora, in sicer besednjak, slovnico in metajezikovne zmožnosti. Ocenjevanje govora dvojezičnih otrok je posebej zahtevno in zapleteno, saj hkrati usvajajo besede v dveh jezikih, zato vprašanje o tem, kako najbolje oceniti njihovo govorno zmožnost v primerjavi z enojezičnimi otroki še vedno ni popolnoma pojasnjeno (Byers-Heinlein idr., 2023).

Dvojezičnost se nanaša na posameznikovo sposobnost uporabe dveh jezikov v vsakodnevnem življenju (Byers-Heinlein in Lew-Williams, 2013). Opredelitve dvojezičnosti, predvsem dvojezičnosti v zgodnjih razvojnih obdobjih, med raziskovalci niso enotne in se najpogosteje nanašajo na količino otrokove izpostavljenosti drugemu jeziku, dvojezične starše oziroma dvojezično družinsko okolje (Rocha-Hidalgo in Barr, 2022). Preučevanje značilnosti in individualnih razlik v govornem razvoju dvojezičnih otrok omogoča razlikovanje med učinki govorno-specifičnih izkušenj na eni strani in splošnimi procesi usvajanja jezika na drugi strani, saj ima dvojezični otrok izkušnje z dvema jezikoma (Potter in Lew-Williams, 2022). Hkrati je preučevanje govornega razvoja dvojezičnih otrok pomembno tudi z vidika presojanja ustreznosti uporabe standardiziranih pripomočkov za ocenjevanje govora v določenem jeziku. Pripomočki za ocenjevanje govora so najpogosteje primarno oblikovani za ocenjevanje enojezičnih otrok; norme, ki so osnovane na podlagi ocenjevanja govora enojezičnih otrok, pa so lahko za ocenjevanje govora dvojezičnih otrok neustrezne, posledično so lahko dvojezični otroci preredko ali prepogosto neustrezno prepoznani kot otroci s posebnostmi v govornem razvoju (Bedore in Peña, 2008; Cattani idr., 2014; Hoff in Ribot, 2017). Raziskave namreč kažejo, da imajo dvojezični malčki in otroci v povprečju manjši besednjak v primerjavi z enojezičnimi, če je le-ta ocenjen zgolj v enem od obeh jezikov (Hoff in Ribot, 2017). Ocenjevanje govora dvojezičnih otrok v enem ali dveh jezikih nudi različne informacije o otrokovem govornem razvoju; medtem ko ocena govora v enem od jezikov odraža otrokovo sposobnost sporazumevanja v enojezičnem okolju (npr. v vrtcu ali šoli), kombinacija ocen v obeh jezikih predstavlja bolj natančno in celovito oceno otrokove govorne zmožnosti (Byers-Heinlein idr., 2023).

Pripomočki za ocenjevanje zgodnjega govora najpogosteje temeljijo na ocenah staršev, saj je raba posameznih jezikovnih oblik pri dojenčkih in malčkih zelo nepredvidljiva in nedosledna (Dale idr., 1989; Fenson idr., 2007). Ocenjevanje zgodnjega govora s strani staršev je v skupini dvojezičnih malčkov in otrok še posebej zahtevno, saj zahteva veliko več razmisleka in prilagoditev, tako na področju izvedbe, kot tudi ocenjevanja in interpretacije dosežkov (Weisleder idr., 2024). Za otroke, ki usvajajo več kot en jezik hkrati, starši zaradi nepoznavanja vseh jezikov, ki jih otrok govori, niso vedno najustreznejši ocenjevalci njihovega govora. Še dodatno pa lahko razvoj ustreznih norm za pripomočke, ki bi jih lahko uporabili za ocenjevanje govora dvojezičnih otrok v različnih jezikih, oteži raznolikost njihovih govornih izkušenj, ki pomembno vplivajo na razvoj govora otrok (Armon-Lotem idr., 2019; Weisleder idr., 2024).

Značilnosti zgodnjega govora eno- in dvojezičnih malčkov in otrok

Zgodnji razvoj besednjaka

Govorni razvoj poteka v obdobjih dojenčka, malčka in zgodnjega otroštva zelo hitro, pri tem pa ugotovitve empiričnih raziskav iz različnih jezikovnih okolij kažejo določene podobnosti v razvoju besednjaka, slovnice in metajezikovnih zmožnosti (npr., Bleses idr., 2008; Devescovi idr., 2005; Fenson idr., 1994; Stolt idr., 2009). V splošnem po 18. mesecu starosti besednjak malčkov hitro narašča (Bates in Goodman, 2001; Fernald idr., 2001; Law idr.., 2017; Marjanovič Umek idr., 2012), hitrost razvoja pa se še poveča, ko malčki začnejo oblikovati preproste kombinacije besed (Fernald in Marchman, 2012). Rezultati presečne študije, izvedene na vzorcu slovensko govorečih dojenčkov in malčkov (Marjanovič Umek idr., 2013), so pokazali, da besednjak med osmim in 30. mesecem starosti narašča s kvadratno funkcijo, kar nakazuje, da se rast besednjaka z naraščajočo starostjo malčkov pospešuje. Pri tem pa narašča tako število besed, ki jih dojenčki in malčki razumejo in govorijo, kot tudi število različnih besednih vrst v njihovem besednjaku. Podobno se hitro povečuje tudi besednjak malčkov, starih od 16 do 31 mesecev (Marjanovič Umek idr., 2012), ter otrok, starih od 30 do 48 mesecev, ki govorijo tudi vedno več metabesed, s katerimi poimenujejo čustva in miselne procese (Fekonja idr., 2025). Proti koncu navedenega starostnega obdobja se starostne razlike v obsegu besednjaka nekoliko zmanjšujejo (Drummond idr., 2014; Fekonja idr., 2025; Šmit Brleković in Kuvač Kraljević, 2023). Za zgodnji razvoj besednjaka pa so hkrati značilne velike individualne razlike med enako starimi dojenčki, malčki ter otroki, in sicer tako v hitrosti kot tudi vzorcih zgodnje rasti besednjaka (Fenson idr., 1994; Marjanovič Umek idr., 2016; Potter in Lew-Williams, 2022; Rowe idr., 2012). Zgodnji obseg besednjaka ostaja v razvoju razmeroma stabilen in je dober napovednik kasnejšega besednjaka otrok (Duff idr., 2015; Potter in Lew-Williams, 2022; Rowe idr., 2012).

Čeprav so večjezikovna okolja, v katerih otroci usvajajo različne jezike, vedno pogostejša, se je še desetletja nazaj velika večina raziskav o zgodnjem govornem razvoju osredotočala na razvoj enojezičnih otrok (Potter in Lew-Williams, 2022). Za dvojezične malčke in otroke je značilno, da se morajo naučiti več besed kot njihovi enojezični vrstniki ter usvojiti slovnico dveh jezikov, ki se lahko med seboj zelo razlikujeta. Izsledki raziskav (npr. Byers-Heinlein in Lew-Williams, 2013; Hoff in Ribot, 2017; Pearson idr., 1997) kažejo, da je besednjak dvojezičnih otrok v posameznem jeziku pogosto manjši v primerjavi z besednjakom njihovih enojezičnih vrstnikov. Če pa upoštevamo njihovo poznavanje besed v

obeh jezikih skupaj, dvojezični malčki in otroci usvajajo nove besede primerljivo hitro kot enojezični (npr., Core idr., 2013; Pearson idr., 1993). Pri tem razumevanje in raba posameznih besed dvojezičnih otrok ni nujno enakomerno porazdeljeno med oba jezika, praviloma hitreje usvajajo besednjak jezika, ki so mu pogosteje izpostavljeni (npr. Potter idr., 2019). E. Hoff in K. M. Ribot (2017) sta v svoji raziskavi ugotovili, da je obseg besednjaka dvojezičnih špansko-angleško govorečih otrok, starih od 2;6 do 5 let, v angleškem jeziku za 6 mesecev do enega leta, zaostajal za obsegom besednjaka enojezičnih angleško govorečih otrok. Zaostanek v obsegu besednjaka pa je bil odvisen od količine izpostavljenosti angleškemu jeziku. Podobno so ugotovili tudi na vzorcu francosko-angleško govorečih malčkov (Byers-Heinlein idr., 2023), da je bil obseg besednjaka dvojezičnih dojenčkov in malčkov manjši v primerjavi z besednjakom enojezičnih, če je bil ocenjen zgolj v enem (angleškem) jeziku.

Na splošno sta tako potek kot raznolikost v razvoju besednjaka pri dvojezičnih otrocih podobna kot pri njihovih enojezičnih vrstnikih in tako kot pri enojezičnih so tudi pri dvojezičnih otrocih individualne razlike v razvoju zgodnjega besednjaka povezane z razlikami v kasnejšem govornem razvoju (npr. Conboy in Thal, 2006; Giguere in Hoff, 2024; Hurtado idr., 2014). Kljub povezanosti med zgodnjim in kasnejšim besednjakom otrok znotraj posameznega jezika, je število besed, ki jih otroci razumejo in govorijo v enem jeziku, v veliki meri nepovezano z njihovim razumevanjem in govorjenjem besed v drugem jeziku (npr. Conboy in Thal, 2006; Hurtado idr., 2014).

Zgodnji razvoj slovnice

Razvoj besednjaka je tesno povezan tudi z razvojem slovnice (npr. Eriksson, 2017; Marjanovič Umek idr., 2013; Stolt idr., 2009; Tulviste in Schults, 2020). Večji besednjak malčkom in otrokom omogoča, da oblikujejo daljše večbesedne in slovnično bolj zapletene povedi (npr. Devescovi idr., 2005; D'Odorico in Carubbi, 2003). Nekatere raziskave kažejo, da je velikost besednjaka boljši napovednik razvoja slovnice kot starost malčkov (npr. Devescovi idr., 2005). Rezultati slovenske vzdolžne raziskave (Marjanovič Umek idr., 2016) so pokazali, da sta besednjak enojezičnih malčkov, starih 19 mesecev, in izobrazba staršev pomembna napovednika zapletenosti slovnice pri 31 mesecih starosti. Hkrati je bil le obseg besednjaka pri 19 mesecih starosti, ne pa tudi izobrazba staršev, pomemben napovednik povprečne dolžine povedi, ki so jih govorili malčki pri 31 mesecih starosti. Izsledki raziskave, ki je bila narejena na vzorcu starejših otrok, so pokazali, da je besednjak enojezičnih otrok pomembno napovedoval njihovo uporabo slovnice tudi v obdobju od 30 do 48 mesecev starosti (Fekonja idr., 2025), ko otroci oblikujejo vprašalne in nikalne ter vedno bolj zapletene priredno in podredno zložene povedi. Po drugi strani pa avtorji (npr. Marchman idr., 2004) navajajo, da je pri dvojezičnih otrocih povezanost med besednjakom in slovnico večja znotraj posameznega jezika kot med dvema različnima jezikoma.

Če na področju besednjaka, ob hkratnem upoštevanju poznavanja besed obeh jezikov, dvojezični otroci kažejo podobne vzorce razvoja kot njihovi enojezični vrstniki, pa to ne velja nujno za vsa področja govornega razvoja. V skupini dvojezičnih otrok so individualne razlike, tako v hitrosti kot kakovosti govora, v splošnem večje (De Houwer, 2009). Predvsem ko gre za usvajanje zapletenejših slovničnih struktur jezika, je za dvojezične otroke značilna večja variabilnost in v povprečju počasnejši razvoj govorne zmožnosti (Correia idr., 2024). To je najverjetneje povezano z značilnostmi govornih izkušenj dvojezičnih otrok, saj je njihova izpostavljenost jeziku razdeljena med dva različna jezika, hkrati pa so med otroki tudi velike individualne razlike v količini in vrsti govornih izkušenj, ki jih imajo s posameznim jezikom (Paradis, 2023; Potter in Lew-Williams, 2022).

Zgodnji razvoj metajezikovnih zmožnosti

V obdobju malčka se začne razvoj metajezikovnih zmožnosti, kot sta metabesednjak in metajezikovno zavedanje, ki so povezane z različnimi vidiki govornega razvoja, na primer s splošno govorno zmožnostjo, pripovedovanjem zgodbe in zgodnjo pismenostjo (Eriksson, 2017; Hacin, 2016; Marjanovič Umek in Fekonja, 2019). Metajezikovne zmožnosti predstavljajo metaspoznavni proces, ki otroku omogoča, da opazuje, nadzira in reflektira lastno uporabo jezika (Ramirez idr,, 2014). Malčki in otroci v zgodnjem otroštvu postopoma razvijajo metajezikovno zavedanje, ki vključuje razumevanje posameznih enot jezika (npr. besed, zlogov, glasov), razumevanje razmerja med obliko (besedo) in njenim pomenom ter razumevanje skladnje (npr. prepoznava slovnične napake v izjavah). Ključno razumevanje jezika kot nosilca pomena otroci razvijejo okoli četrtega leta starosti (Doherty in Perner, 1998). Rezultati slovenske raziskave, ki je vključevala vzorec enojezičnih slovensko govorečih otrok, so pokazali pomembne starostne razlike v obsegu metabesednjaka (besed za poimenovanje čustev in miselnih procesov) in metajezikovnem zavedanju med 30. in 48. mesecem starosti otrok (Fekonja idr., 2025).

Z vidika metajezikovnih zmožnosti je razvoj dvojezičnih otrok zanimiv zato, ker bi lahko zgodnje izkušnje z dvema jezikoma vplivale na njihovo razumevanje odnosov med besedo in njenim pomenom. Za razliko od enojezičnih otrok se dvojezični redno srečujejo z več besedami za poimenovanje istih predmetov ter oseb in zato ne predvidevajo, da mora imeti vsak predmet ali oseba enotno oznako (Byers-Heinlein, 2017). Ugotovitve več raziskav (npr. Bialystok in Barac, 2013; Bialystok in Senman, 2004; Friesen in Bialystok, 2012; Goetz, 2003; Ricciardelli, 1992) so pokazale, da dvojezični otroci izražajo višjo metajezikovno zmožnost, predvsem v smislu boljšega razumevanja strukturnih odnosov znotraj posameznega jezika in izvršilnih funkcij, v primerjavi z enojezičnimi otroki, prav tako pa tudi višjo sposobnost socialnega razumevanja oziroma bolj razvito teorijo uma.

Dejavniki govornega razvoja dvojezičnih otrok

Najpogosteje raziskovani okolijski dejavniki govornega razvoja dvojezičnih otrok vključujejo nekatere družinske dejavnike, ki so enako pomembni pri eno- in dvojezičnih otrocih, kot so npr. izobrazba staršev, pogostost in kakovost

skupnega branja, starost, pri kateri so odrasli začeli brati otroku, število knjig v domačem okolju (npr. Dolean, 2021; Grøver idr., 2020). Podobno, kot velja za enojezične otroke, je nižji družbeno ekonomski položaj (DEP) družine povezan z manjšim obsegom besednjaka, manj zapleteno slovnico, nižjim fonološkim zavedanjem, slabšim razumevanjem prebrane vsebine in nižjo zmožnostjo pripovedovanja dvojezičnih otrok (Chondrogianni in Marinis, 2011; De Cat, 2021; Kehoe in Havy, 2019; Meir in Armon-Lotem, 2017). Za govorni razvoj dvojezičnih otrok so posebej pomembni tudi pogostost in kakovost govornih izkušenj v obeh jezikih ter govorna zmožnost staršev (npr. Paradis, 2023). Izsledki raziskav namreč kažejo, da je besednjak dvojezičnih otrok v določenem jeziku odvisen od količine in kakovosti izkušenj, ki so jih bili deležni v tem jeziku (Bylund idr., 2023; Hurtado idr., 2014; Marchman idr., 2017; Paradis, 2023). Cattani in sodelavci (2014) na primer ugotavljajo, da je govorna zmožnost dvojezičnih malčkov v angleškem jeziku, ki slišijo angleščino 60 % časa ali več, primerljiva njihovim enojezičnim vrstnikom.

Namen raziskave

Namen raziskave je bil primerjalno analizirati govor eno- in dvojezičnih otrok, starih od 30 do 48 mesecev, ocenjen s slovensko različico CDI-III ter preučiti povezanosti njihove govorne zmožnosti v slovenskem jeziku z nekaterimi dejavniki družinskega okolja.

Na podlagi ugotovitev o tem, da dvojezični otroci izražajo nižjo govorno zmožnost v primerjavi z enojezičnimi, če je njihov govor ocenjen le v enem jeziku, smo v naši raziskavi želeli odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

- R1: Kakšna je govorna zmožnost dvojezičnih otrok v slovenskem jeziku v primerjavi z enojezičnimi otroki, in sicer glede na obseg njihovega besednjaka, slovnico in metajezikovno zavedanje?
- R2: Kakšne so povezanosti med različnimi področji govora v slovenskem jeziku (besednjakom, slovnico in metajezikovnem zavedanju) pri dvojezičnih otrocih v primerjavi z enojezičnimi otroki?
- R3: Kako se dejavniki družinskega okolja (starost, pri kateri so starši vključili otroka v vrtec; izobrazba staršev; število otroških knjig v družini; starost, pri kateri so starši začeli brati otroku in pogostost skupnega branja) povezujejo z govorno zmožnostjo dvojezičnih otrok v slovenskem jeziku v primerjavi z enojezičnimi otroki?

Metoda

Udeleženci

V raziskavo je bilo vključenih 307 otrok, starih od 30 do 48 mesecev (*M* = 39,3, *SD* = 5,47), od tega je bilo 49,8 % deklic. Otroke smo v nadaljevanju razdelili v dve skupini, in sicer je bilo v prvi skupini 262 enojezičnih otrok (J1), ki so bili v domačem okolju redno izpostavljeni le slovenščini, v drugi skupini pa je bilo 45 dvojezičnih otrok (J2), ki so bili v domačem okolju vsakodnevno poleg slovenščine izpostavljeni še enemu jeziku (11 otrok je bilo od rojstva dalje poleg slovenščine izpostavljenih tudi srbščini, 8 hrvaščini, 7 bosanščini, 5 srbohrvaščini, po 2 otroka angleščini, francoščini, madžarščini in nemščini ter po 1 otrok albanščini, finščini, italijanščini, makedonščini, poljščini in španščini). V vzorec dvojezičnih otrok smo vključili le tiste, ki so bili

Tabela 1
Demografske značilnosti otrok skupinah J1 in J2

		Spol (%)		Starost		Vključenost v
	N	M	Ž	*M*	*SD*	vrtec
J1	262	50,8	49,2	39,4	5,43	261
J2	45	46,7	53,3	39,0	5,76	44

Opombe. J1 = skupina otrok, ki so v domačem okolju redno izpostavljeni le slovenščini; J2 = skupina otrok, ki so v domačem okolju vsakodnevno poleg slovenščine izpostavljeni še enemu jeziku.

Tabela 2
Struktura izobrazbe staršev (v odstotkih) v skupinah J1 in J2

	Mama		Oče	
	J1	J2	J1	J2
Osnovna šola	0,4	6,8	2,0	2,3
Poklicna šola	7,1	4,5	19,7	25,0
Srednja strokovna šola ali gimnazija	20,8	20,5	29,5	31,8
Visoka šola, fakulteta	56,1	40,9	41,3	25,0
Specializacija/magisterij/ doktorat znanosti	15,7	27,3	7,5	15,9
U	5386		5829,5	
P	0,643		0,631	

Opombe: U = Man-Whitney test.

drugemu jeziku izpostavljeni od rojstva dalje in redno vsak dan. V Tabeli 1 je prikazana struktura obeh skupin otrok glede na njihov spol, starost in vključenost v vrtec.

Vsi otroci (razen po eden iz vsake skupine) so obiskovali vrtec, v katerega so bili vključeni med 10. in 47. mesecem starosti (*M* = 16,82, *SD* = 7,01). Dvojezični otroci so bili v vrtec vključeni med 11. in 47. mesecem starosti (*M* = 17,75, *SD* = 8,24). Izobrazba staršev je bila nekoliko višja v primerjavi s povprečno izobrazbo v Sloveniji (glej Tabelo 2). V skupini dvojezičnih otrok je bilo v primerjavi s skupino enojezičnih nekoliko večji delež zelo nizko izobraženih staršev (z zaključeno osnovno šolo) in zelo visoko izobraženih staršev (z zaključeno specializacijo, magisterijem ali doktoratom znanosti), vendar pa razlike med skupinama otrok v izobrazbi njihovih staršev niso bile značilne.

Pripomočki

Za oceno govorne zmožnosti otrok smo uporabili Listo sporazumevalnih zmožnosti za otroke, stare od 30 do 48 mesecev (CDI-III; Marjanovič Umek idr., 2021), ki je slovenska priredba Mcarthur-Bates Communicative Development Inventory CDI-III (Fenson idr., 2007). Lista, ki jo izpolnijo starši otrok, je sestavljena iz več lestvic, in sicer:

Besednjak: starši na seznamu 100 besed označijo, ali njihov otrok posamezno besedo že govori ali ne. Dosežek otroka je seštevek vseh označenih besed in lahko znaša od 0 do 100. Zanesljivost lestvice je visoka: α = 0,977 (95 % *CI* = 0,971–0,981; Fekonja idr. 2025).

Zapletenost stavkov: lestvica vključuje 12 parov povedi, pri tem pa je prva poved manj slovnično zapletena v primerjavi z drugo. Starši označijo tisto, ki je najbolj podobna povedim, ki jih govori njihov otrok. Razpon možnih točk je od 0 do 12.

Raba in razumevanje jezika: starši pri 14 vprašanjih, povezanih z otrokovo uporabo različnih slovničnih oblik, kot so oblikovanje vprašalnih povedi, uporaba dvojine in množine ipd., označijo, ali otrok že uporablja posamezno slovnično obliko ali ne. Razpon možnih točk je od 0 do 14.

Povprečna dolžina povedi (PDP): povprečna dolžina povedi je izračunana na podlagi otrokovih treh najdaljših povedi, ki so jih kot primere navedli starši.

Metabesednjak: starši na seznamu 16 besed, ki se nanašajo na miselna stanja in čustva, označijo, ali njihov otrok posamezno besedo že govori. Razpon možnih dosežkov je od 0 do 16 točk. Zanesljivost lestvice je visoka: α = 863 (95 % *CI* = 0,833–0,885; Fekonja idr., 2025).

Metajezikovno zavedanje: starši pri štirih vprašanjih o različnih metajezikovnih zmožnostih označijo, ali je otrok posamezno zmožnost že usvojil, in sicer 1. Ali otrok poimenuje prvi glas v besedi? 2. Ali otrok razume, kaj pomeni »beseda«? 3. Ali otrok razume pravila branja, in sicer od leve proti desni in od zgoraj navzdol? in 4. Ali otrok razlikuje slovenščino od drugih jezikov? Razpon dosežkov je od 0 do 4 točke.

Z dodatnimi vprašanji, vključenimi v CDI-III, smo zbrali tudi informacijo o otrokovi eno- oziroma dvojezičnosti. Kot merilo dvojezičnosti smo uporabile vprašanje o tem, ali starši doma z otrokom poleg slovenščine govorijo še kateri drug jezik in če, kateri. Starši so navedli tudi, kako pogosto govorijo drugi jezik z otrokom ter od katere starosti otroka dalje.

Z demografskim vprašalnikom smo zbrali informacije o stopnji izobrazbe staršev, o otrokovi starosti ob vstopu v vrtec, številu otroških knjig v družini (starši so izbirali med odgovori: 1 do 20 otroških knjig, 2) od 21 do 40 otroških knjig, 3) od 41 do 60 otroških knjig, 4) od 61 do 80 otroških knjig, 5) več kot 80 otroških knjig) ter o pogostosti skupnega branja, ki so jo starši ocenili na petstopenjski lestvici (1 – *nikoli*, 2 – *enkrat ali dvakrat na teden*, 3 – *trikrat ali štirikrat na teden*, 4 – *petkrat ali šestkrat na teden*, 5 – *sedemkrat na teden*).

Postopek

Otroci so bili v raziskavo vključeni preko vrtcev in skupin za starše na družbenih omrežjih. Za vse vključene otroke so starši podpisali obveščeno soglasje o sodelovanju v raziskavi. Starši so se odločili, kdo od njih bo sodeloval v raziskavi (v skladu z navodili Listo sporazumevalnih zmožnosti CDI-III izpolni starš, ki z otrokom preživi več časa). V skupini dvojezičnih otrok je govor otroka ocenil tisti starš, ki slovenski jezik razume in govori do te mere, da zmore ustrezno izpolniti listo. Sodelovalo je 281 mater in 22 očetov, v treh primerih so starši navedli, da sta listo izpolnila oba starša, v enem primeru pa je podatek manjkal. CDI-III in demografski vprašalnik so starši prejeli od otrokove vzgojiteljice v vrtcu, njej so ju izpolnjena tudi vrnili v zaprti ovojnici. Za starše, ki so bili v raziskavo vključeni preko družbenih omrežij, je bila na spletni platformi 1ka objavljena elektronska različica obeh pripomočkov.

Statistične analize

Zbrani podatki so bili analizirani s pomočjo R statističnega programa (v4.2.3; R Core Team, 2023), RStudio (Posit Team, 2023) in paketov car (Fox in Weisberg, 2019), psych (Revelle, 2023) in WRS2 (Mair in Wilcox, 2020).

Ob pregledu porazdelitev dosežkov otrok na lestvicah CDI-III smo ugotovile, da se velik del dosežkov ne porazdeljuje normalno. Večinoma je šlo za levo asimetrične porazdelitve, ki so značilne za učinek stropa. V statističnih analizah smo zato uporabile za to ustrezne teste, in sicer Yuen-Welchov test z 10 % prirezanostjo za primerjavo govornih dosežkov obeh skupin otrok, Mann-Whitney test za primerjavo izobrazbe staršev v obeh skupinah in Spearmanov test korelacije za analizo povezanosti med govornimi dosežki otrok in družinskimi dejavniki.

Rezultati

Govorna zmožnost dvojezičnih in enojezičnih otrok v slovenskem jeziku

Najprej smo želele ugotoviti, ali prihaja do statistično značilnih razlik v govoru enojezičnih in dvojezičnih otrok, ocenjenem s slovensko različico CDI-III. Zaradi asimetričnosti porazdelitev podatkov smo za primerjavo med skupinama otrok uporabile Yuen-Welchov robustni test,

pri katerem smo porazdelitvi prirezale za 10 %. V Tabeli 3 lahko vidimo, da na vseh ocenjenih področjih govora prihaja do statistično značilnih razlik med skupinama J1 in J2, in sicer otroci iz skupine J1 dosegajo višje dosežke. Izjema je le področje metajezikovnega zavedanja, kjer razlika med skupinama ni statistično značilna. Pregled velikosti učinkov kaže, da gre za majhne do srednje velike učinke, najvišji učinek je na področju Raba in razumevanje govora.

V nadaljevanju smo želele pri eno- in dvojezičnih otrocih preučiti povezanosti med posameznimi področji govora, ocenjenega s slovensko različico CDI-III. Rezultati, prikazani v tabelah 4 in 5, so pokazali, da se tako pri enojezičnih kot tudi pri dvojezičnih otrocih vsa področja govora med seboj statistično značilno povezujejo, z izjemo metajezikovnega zavedanja.

Tabela 3
Primerjava dosežkov na posameznih področjih CDI-III med skupinama J1 in J2

	M	*SD*	trim *M*	*Y*	*p*	velikost učinka
Besednjak						
J1	76,65	21,36	79,86	2,29	0,027	0,31
J2	66,36	27,67	68,60			
Zapletenost stavkov						
J1	8,17	3,49	8,55	2,55	0,015	0,31
J2	6,44	4,13	6,54			
Raba in razumevanje						
J1	11,18	2,98	11,66	3,52	0,000	0,40
J2	9,50	3,37	9,79			
PDPa						
J1 (*n*=192)	8,78	3,71	8,50	2,52	0,015	0,32
J2 (*n*=35)	7,15	2,69	7,09			
Metabesednjak						
J1	11,92	3,76	12,41	2,56	0,014	0,32
J2	9,98	4,96	10,30			
Metajezikovno zavedanje						
J1	1,79	1,22	1,74	0,17	0,865	0,06
J2	1,76	1,21	1,70			

Opombe. Y = Yuen-Welchov test; J1 = skupina enojezičnih otrok, ki so v domačem okolju redno izpostavljeni le slovenščini; J2 = skupina dvojezičnih otrok, ki so v domačem okolju poleg slovenščine izpostavljeni še enemu jeziku. PDP = povprečna dolžina povedi.
[a] Pri dosežku PDP večje število staršev ni navedlo primerov najdaljših izjav otroka, zato sta tu posebej navedeni velikosti vzorca za vsako od skupin otrok.

Tabela 4
Spearmanovi korelacijski koeficienti povezanosti in 95 % intervali zaupanja med posameznimi področji CDI-III v skupini J1

	Besednjak	Zapletenost stavkov	Raba in razumevanje	PDP	Metabesednjak
Zapletenost stavkov	0,53* (0,44 – 0,61)				
Raba in razumevanje	0,61* (0,53 – 0,68)	0,70* (0,63 – 0,76)			
PDP	0,37* (0,24 – 0,49)	0,52* (0,41 – 0,62)	0,51* (0,39 – 0,61)		
Metabesednjak	0,74* (0,68 – 0,79)	0,56* (0,48 – 0,64)	0,70* (0,63 – 0,75)	0,42* (0,30 – 0,53)	
Metajezikovno zavedanje	–0,01 (–0,13 – 0,11)	–0,01 (–0,13 – 0,12)	–0,02 (–0,14 – 0,10)	–0,15 (–0,28 – 0,00)	0,01 (–0,11 – 0,13)

* $p < 0,05$

Povezanosti družinskih dejavnikov z govorno zmožnostjo eno- in dvojezičnih otrok v slovenskem jeziku

Nazadnje smo preučile še pomen družinskih dejavnikov za govorni razvoj eno- in dvojezičnih otrok. Starši so na demografskem vprašalniku poročali o pogostosti skupnega branja z otrokom, starosti ob začetku skupnega branja ter številu otroških knjig doma. Poleg tega so poročali tudi o otrokovi starosti ob vključitvi v vrtec ter izobrazbi obeh staršev. Analiza odgovorov vseh staršev je pokazala, da so otrokom začeli brati, ko so bili le-ti v povprečju stari 11,25 mesecev (*SD* = 8,48). Nadalje je 22,2 % staršev poročalo, da otrokom berejo enkrat ali dvakrat na teden, 31,1 % trikrat ali štirikrat, 15,6 % petkrat ali šestkrat, 13,3 % sedemkrat, 17,8 % staršev pa je poročalo, da otrokom berejo več kot sedemkrat na teden. Noben od staršev ni poročal, da svojemu otroku ne bi bral nikoli. Poleg tega je 40,9 % staršev poročalo, da imajo doma od 1 do 20 otroških knjig, 18,2 % od 21 do 40 knjig, 20,5 % od 41 do 60 knjig, 13,6 % od 61 do 80 knjige, 6,8 % staršev pa je poročalo, da imajo doma več kot 80 otroških knjig. Noben od staršev ni poročal, da doma ne bi imeli otroških knjig, en starš pa na to vprašanje ni odgovoril.

Rezultati, prikazani v tabelah 6 in 7, so pokazali, da se družinski dejavniki statistično značilno povezujejo z različnimi področji govora enojezičnih otrok. Kot najbolj pomembna dejavnika sta se pokazala število otroških knjig v družini in pogostost skupnega branja, medtem ko starost ob vstopu v vrtec ni bila povezana z govorom enojezičnih otrok. Edino področje govora, ki ni bilo povezano z nobenim izmed preučevanih dejavnikov, je bilo metajezikovno zavedanje. Po drugi strani pa se preučevani družinski dejavniki niso povezovali z nobenim izmed področij govora dvojezičnih otrok, ocenjenega s slovensko različico CDI-III.

Tabela 5

Spearmanovi korelacijski koeficienti povezanosti in 95 % intervali zaupanja med posameznimi področji CDI-III v skupini J2

	Besednjak	Zapletenost stavkov	Raba in razumevanje	PDP	Metabesednjak
Zapletenost stavkov	0,72* (0,55 – 0,84)				
Raba in razumevanje	0,65* (0,44 – 0,79)	0,65* (0,44 – 0,79)			
PDP	0,49* (0,19 – 0,71)	0,61* (0,35 – 0,78)	0,47* (0,16 – 0,69)		
Metabesednjak	0,65* (0,44 – 0,79)	0,64* (0,43 – 0,79)	0,59* (0,36 – 0,76)	0,57* (0,30 – 0,76)	
Metajezikovno zavedanje	0,00 (–0,30 – 0,29)	0,10 (–0,20 – 0,38)	–0,08 (–0,37 – 0,22)	0,07 (–0,27 – 0,39)	0,08 (–0,22 – 0,36)

* $p < 0,05$

Tabela 6

Spearmanovi koeficienti povezanosti in 95 % intervali zaupanja med dosežki otrok na posameznih področjih CDI-III in družinskimi dejavniki v skupini J1

	Besednjak	Zapletenost stavkov	Raba in razumevanje	PDP	Metabesednjak	Metajezikovno zavedanje
Starost vrtec	0,01 (–0,11 – 0,13)	–0,01 (–,013 – 0,12)	–0,01 (–0,14 – 0,11)	–0,03 (–0,17 – 0,12)	–0,02 (–0,14 – 0,11)	0,05 (–0,08 – 0,17)
Št. knjig	0,22* (,10 – ,33)	0,29* (0,17 – 0,40)	0,29* (0,17 – 0,40)	0,22* (0,08 – 0,35)	0,29* (0,18 – 0,40)	0,08 (–0,04 – 0,20)
Starost branje	–0,13* (–0,26 –0 ,00)	–0,05 (–0,17 – 0,08)	–0,09 (–0,21 – 0,04)	–0,09 (–0,24 – 0,06)	–0,15* (–0,28 – –0,02)	0,00 (–0,12 – 0,13)
F branja	0,21* (0,09 – 0,32)	0,20* (0,08 – 0,32)	0,22* (0,11 – 0,34)	0,23* (0,09 – 0,36)	0,25* (0,13 – 0,36)	–0,06 (–0,18 – 0,06)
Izobrazba mame	0,05 (–0,07 – 0,17)	0,11 (–0,02 – 0,23)	0,09 (–0,04 – 0,21)	,017* (0,03 – 0,31)	0,10 (–0,02 – 0,22)	–0,08 (–0,20 – 0,05)
Izobrazba očeta	0,03 (–0,09 – 0,16)	0,14* (0,02 – 0,26)	0,14* (0,02 – 0,26)	0,13 (–0,02 – 0,27)	0,11 (–0,01 – 0,23)	–0,08 (–0,20 – 0,05)

Opombe. Starost vrtec = starost otrok ob vstopu v vrtec; št. knjig = število otroških knjig v družini; starost branje = starost, pri kateri so starši otroka začeli vključevati v skupno branje; F branja = pogostost skupnega branja.

* $p < 0,05$

Razprava

V predstavljeni raziskavi smo primerjalno analizirale govor eno- in dvojezičnih otrok, starih od 30 do 48 mesecev, ki smo ga ocenile s slovensko različico CDI-III. Poleg tega smo preučile učinek nekaterih dejavnikov družinskega okolja na govor eno- in dvojezičnih otrok.

Najprej nas je zanimalo, kakšna je govorna zmožnost dvojezičnih otrok v slovenskem jeziku v primerjavi z enojezičnimi otroki na področjih besednjaka, slovnice in metajezikovnega zavedanja. Dobljeni rezultati so pokazali, da se eno- in dvojezični otroci med seboj pomembno razlikujejo v dosežkih na vseh lestvicah CDI-III, razen na lestvici metajezikovnega zavedanja. Ugotovile smo, da so imeli enojezični otroci večji besednjak in metabesednjak ter da so na področju slovnice uporabljali več različnih slovničnih oblik in slovnično bolj zapletene ter daljše povedi. Navedene ugotovitve se skladajo z ugotovitvami avtorjev (npr. Byers-Heinlein in Lew-Williams, 2013; Byers-Heinlein idr. 2023; Hoff in Ribot, 2017) o tem, da je besednjak dvojezičnih otrok v posameznem jeziku pogosto manjši v primerjavi z besednjakom njihovih enojezičnih vrstnikov. Hkrati pa kljub temu, da je bila razlika v velikosti besednjaka značilna, ni bila zelo velika, saj so dvojezični otroci v povprečju v slovenskem jeziku govorili 11 besed manj kot enojezični. Pri interpretaciji dobljenih rezultatov moramo upoštevati tudi to, da je bil vzorec dvojezičnih otrok precej heterogen glede na to, kateremu drugemu jeziku so bili izpostavljeni. Otroci so bili namreč poleg slovenščine izpostavljeni 14 različnim jezikom, med katerimi so nekateri bolj (npr. srbski, hrvaški in bosanski), drugi pa manj podobni (npr. angleški, francoski in madžarski) slovenskemu jeziku. Avtorji (npr. Gampe idr., 2021) namreč ugotavljajo, da podobnosti med dvema jezikoma spodbujajo razvoj govora dvojezičnih otrok.

Nadalje smo ugotovile, da se eno- in dvojezični otroci med seboj niso razlikovali v metajezikovnem zavedanju, ki smo ga ocenjevale kot zmožnost poimenovanja prvega glasu v besedi, razumevanja pojma »beseda«, razumevanja pravil branja ter zmožnosti razlikovanja slovenščine od drugih jezikov. Otroci iz skupine J1 in J2 so imeli na lestvici metajezikovnega zavedanja primerljiv povprečni dosežek. Metajezikovno zavedanje presega znanje posameznega jezika, saj vključuje metaspoznavno zmožnost, ki otroku omogoča, da razmišlja o lastni uporabi jezika; nanaša se na razumevanje posameznih enot jezika ter razumevanje slovnice (Eriksson, 2017; Ramirez idr., 2014). Dobljeni rezultati se sicer ne skladajo z ugotovitvami avtorjev, da dvojezični otroci dosegajo višje metajezikovno zavedanje v primerjavi z enojezičnimi (npr. Bialystok in Barac, 2013; Ricciardelli, 1992), pri tem pa je treba upoštevati, da je bilo metajezikovno zavedanje v naši raziskavi ocenjevano zgolj s štirimi trditvami.

Izsledki tujih raziskav kažejo, da je besednjak dvojezičnih otrok v posameznem jeziku pogosto manjši v primerjavi z besednjakom njihovih enojezičnih vrstnikov, ob upoštevanju poznavanja besed v obeh jezikih skupaj, pa je obseg besednjaka med eno- in dvojezičnimi otroki primerljiv (npr. Byers-Heinlein idr., 2023; Core idr., 2013; Pearson idr., 1993). Rezultati naše raziskave so bili pridobljeni z ocenjevanjem besednjaka in slovnice otrok zgolj v enem jeziku, kar zmanjšuje veljavnost ocene govora dvojezičnih otrok. Tako dobljena ocena odraža sporazumevalno zmožnost dvojezičnih otrok v enojezičnem slovensko govorečem okolju, ne pa tudi njihove celovite govorne zmožnosti v obeh jezikih (Byers-Heinlein idr., 2023). Glede na dobljene rezultate bi na primer zgolj dodatnih 11 besed v drugem jeziku pri dvojezičnih otrocih pomenilo, da je obseg besednjaka v obeh jezikih skupaj primerljiv z obsegom besednjaka enojezičnih otrok. Pomen ocenjevanja govora dvojezičnih otrok s pripomočki v obeh jezikih in s tem bolj celovite ocene njihovega govora izpostavlja več avtorjev (npr. Byers-Heinlein idr., 2023; Cattani idr., 2014; Weisleder idr., 2024). V nadaljnjem raziskovanju bilo zato smiselno v ocenjevanje govora dvojezičnih otrok vključiti oba starša, torej tistega, ki govori slovensko in tistega, ki govori drugi jezik, kar bi omogočilo pridobiti oceno govora otroka tudi v drugem jeziku.

V naši raziskavi dobljene razlike med skupinama enojezičnih in dvojezičnih otrok je potrebno interpretirati tudi v povezavi z vključenostjo otrok v vrtec. Vsi dvojezični otroci,

Tabela 7

Spearmanovi koeficienti povezanosti in 95 % intervali zaupanja med dosežki otrok na posameznih področjih CDI-III in družinskimi dejavniki v skupini J2

	Besednjak	Zapletenost stavkov	Raba in razumevanje	PDP	Metabesednjak	Metajezikovno zavedanje
Starost vrtec	0,13 (–0,18 – 0,41)	0,06 (–0,24 – 0,35)	0,03 (–0,27 – 0,32)	0,18 (–0,17 – 0,49)	0,18 (–0,12 – 0,45)	0,03 (–0,27 – 0,32)
Št. knjig	0,10 (–0,21 – 0,38)	0,22 (–0,09 – 0,48)	0,12 (–,018 – 0,40)	0,32 (–0,02 – 0,60)	0,12 (–0,18 – 0,40)	–0,09 (–0,38 – 0,21)
Starost branje	–0,09 (–0,39 – 0,23)	–0,04 (–0,35 – 0,27)	0,03 (–0,29 – 0,34)	–0,03 (–0,38 – 0,32)	–0,10 (–0,40 – 0,21)	0,10 (–0,22 – 0,40)
F branja	–0,06 (–0,35 – 0,24)	–0,07 (–0,36 – 0,22)	–0,02 (–0,32 – 0,27)	0,17 (–0,17 – 0,48)	0,16 (–0,15 – 0,43)	0,22 (–0,08 – 0,48)
Izobrazba mame	–0,06 (–,035 – 0,24)	0,14 (–0,16 – 0,42)	0,01 (–0,28 – 0,31)	0,16 (–0,18 – 0,48)	0,13 (–0,17 – 0,41)	0,27 (–0,03 – 0,52)
Izobrazba očeta	0,02 (–0,28 –0,31)	0,04 (–0,26 – 0,33)	–0,02 (–0,31 – 0,28)	0,00 (–0,34 – 0,34)	–0,02 (–0,31 – 0,27)	0,22 (–0,08 – 0,49)

razen enega, so bili vključeni v vrtec, in sicer v povprečju pri 17 mesecih starosti. V vrtcu so bili vsakodnevno več ur ali celo dopoldne v naravnem okolju izpostavljeni slovenščini; strokovne delavke so v dnevnem sporazumevanju in pri načrtnem spodbujanju govora otrok kot učni jezik uporabljale slovenščino. Predvidevamo lahko, da bi bile razlike v govorni zmožnosti dvojezičnih in enojezičnih otrok v slovenskem jeziku večje, če otroci ne bi bili vključeni v vrtec.

V raziskavi smo preučile tudi povezanosti med različnimi področji ocenjenega govora dvojezičnih in enojezičnih otrok. Ugotovile smo, da se tako pri enojezičnih kot tudi pri dvojezičnih otrocih vsa ocenjevana področja govora pomembno povezujejo med seboj, izjema je le področje metajezikovnega zavedanja. Dobljeni rezultati se skladajo z ugotovitvami raziskav o tem, da sta zgodnji razvoj besednjaka in slovnice med seboj visoko povezana (npr. Eriksson, 2017; Marjanovič Umek idr., 2013; Tulviste in Schults, 2020). Tako enojezičnim kot dvojezičnim otrokom bolj obsežen besednjak omogoča oblikovanje bolj zapletenih in daljših povedi v slovenskem jeziku. Po drugi strani pa se niti besednjak niti slovnica nista povezovali s področjem metajezikovnega zavedanja. Pri metajezikovnem zavedanju gre torej za drugačen konstrukt, za sposobnost razmišljanja o jeziku in sebi kot govorcu določenega jezika, ki pa ni neposredno povezan z obsegom besednjaka ali slovnično zapletenostjo otrokovega govora. Izpostaviti velja tudi, da so bili otroci, vključeni v naš vzorec stari od 30 do 48 mesecev in da se takrat metajezikovno zavedanje šele začenja razvijati. Podobno navaja tudi Eriksson (2017), ki je na vzorcu enojezičnih švedskih otrok, starih od 2;6 do 4 let, ugotovil, da se njihov besednjak in slovnica med seboj povezujeta višje kot z metajezikovnim zmožnostjo ter da na povezanost besednjaka in slovnice z metajezikovno zmožnostjo vpliva starost otrok. Avtor zaključuje, da metajezikovna zmožnost vključuje nekoliko drugačno znanje o jeziku kot besednjak in slovnica jezika. V prihodnje bi bilo zanimivo preučiti tudi povezanosti med različnimi področji govora otrok med obema jezikoma, ki ju govorijo dvojezični otroci. Raziskave namreč kažejo, da se različna področja govora povezujejo le znotraj posameznega jezika, ne pa tudi med jeziki (npr. Conboy in Thal, 2006; Hurtado idr., 2014).

Namen raziskave je bil preučiti tudi, kako se dejavniki družinskega okolja povezujejo z govorno zmožnostjo eno- in dvojezičnih v slovenskem jeziku. Dobljeni rezultati so pokazali, da so starši otrokom, vključenim v naš vzorec, začeli brati v povprečju pri 11 mesecih starosti, med njimi pa so bile v starosti ob začetku branja velike individualne razlike. Največ staršev je poročalo, da otrokom bere trikrat ali štirikrat na teden, noben od staršev ni poročal, da svojemu otroku ne bi bral nikoli. Največji delež staršev je poročal, da imajo doma od ena do 20 otroških knjig. Ugotovile smo, da se ocenjevani družinski dejavniki pomembno povezujejo z različnimi področji ocenjevanega govora enojezičnih otrok. Otroci, ki so doma imeli več knjig in ki so jim starši pogosteje brali, so govorili več besed in metabesed ter uporabljali bolj zapleteno slovnico. Prav tako so imeli bolj obsežen besednjak in metabesednjak otroci, ki so jim začeli brati pri nižji starosti, izobrazba mame in očeta pa se je povezovala z bolj zapleteno slovnico jezika. Edino področje govora, ki ni bilo povezano z nobenim izmed preučevanih družinskih dejavnikov, je bilo metajezikovno zavedanje. Dobljeni rezultati se skladajo z ugotovitvami več avtorjev o pomenu izobrazbe staršev in kakovostnih spodbud v družinskem okolju, predvsem skupnega branja za razvoj otrokovega govora (npr. De Cat, 2021; Kehoe in Havy, 2019; Meir in Armon-Lotem, 2017). Preučevani družinski dejavniki pa se niso povezovali z nobenim izmed ocenjevanih področij govora dvojezičnih otrok. Eden izmed razlogov za nepomembne povezanosti bi lahko bil majhen vzorec dvojezičnih otrok in razmeroma nizka variabilnost v izobrazbi njihovih staršev. Glede na ugotovitve raziskav o tem, da se družinski dejavniki povezujejo z govorno zmožnostjo dvojezičnih otrok v tistem jeziku, ki ga govorijo starši (Hurtado idr., 2014; Marchman idr., 2017; Paradis, 2023), pa bi lahko pričakovali, da bi bile povezanosti višje z govorom otrok v drugem jeziku, torej ne slovenščini, če so mu otroci doma izpostavljeni velik del časa. V naši raziskavi, ki predstavlja standardizacijo slovenske oblike CDI-III, staršev nismo vprašali po tem, v katerem jeziku berejo skupaj z otrokom, kar bi prav tako lahko vplivalo na dobljene nepomembne povezanosti med družinskimi dejavniki in govorom dvojezičnih otrok. Predvidevamo namreč lahko, da se otrokova govorna zmožnost v določenem jeziku povezuje s skupnim branjem v tem jeziku. V prihodnje bi bilo za razumevanje pomena skupnega branja pri dvojezičnih otrocih potrebno natančneje preučiti značilnosti skupnega branja, na primer, kako pogosto poteka skupno branje v enem ali drugem jeziku/jezikih in v katerem jeziku/jezikih so napisane otroške knjige, ki jih ima otrok doma. Nadalje bi bilo na večjem vzorcu zanimivo podrobneje preučiti tudi izobrazbeno strukturo staršev dvojezičnih otrok. Porazdelitev izobrazbe staršev dvojezičnih otrok v našem vzorcu namreč kaže na večji delež zelo nizko in zelo visoko izobraženih staršev v primerjavi z vzorcem staršev enojezičnih otrok.

Napisali smo že, da so bili dvojezični otroci v našem vzorcu vključeni v dnevni program vrtca, kjer je komunikacija s strokovnimi delavci potekala v slovenščini. V prihodnje bi bilo potrebno pridobiti več podatkov o značilnosti izkušenj, ki jih imajo dvojezični otroci z obema jezikoma v družinskem okolju, na primer koliko časa in na kakšen način je otrok izpostavljen enemu in drugemu jeziku; ali oba starša doma govorita drugi jezik. Različne izkušnje, z vidika količine in kakovosti, namreč lahko vplivajo na razvoj otrokovega govora v posameznem jeziku (Cattani idr., 2014; Paradis, 2023). Na povezanosti med družinskimi dejavniki in govorom eno-in dvojezičnih otrok v slovenskem jeziku posreduje tudi otrokova vključenost v vrtec, ki lahko deluje kot kompenzatorni dejavnik za govorni razvoj otrok, ki prihajajo iz manj spodbudnega družinskega okolja (npr. Marjanovič Umek idr., 2018).

Predstavljena pilotska raziskava je prva v slovenskem jezikovnem okolju, ki preučuje značilnosti govora eno- in dvojezičnih otrok, ocenjenih s slovensko različico CDI-III. Prve ugotovitve predstavljajo izhodišča za nadaljnje raziskovanje. Pri zaključevanju na podlagi dobljenih rezultatov je potrebno upoštevati nekaj omejitev, ki se nanašajo predvsem na značilnosti vzorca dvojezičnih otrok in ocenjevanje njihove govorne zmožnosti. Vzorec dvojezičnih otrok je bil majhen,

izobrazba njihovih staršev pa razmeroma visoka. Poleg tega so otroci govorili različne jezike, ki so glede na svoje značilnosti lahko bolj ali manj podobni slovenščini. Vsi otroci so bili tudi vključeni v vrtec, kjer so vsakodnevno v naravnem okolju izpostavljeni slovenskemu jeziku. V nadaljnjih raziskavah bi se bilo potrebno primerjalno osredotočiti tudi na razvoj govora dvojezičnih otrok, ki prihajajo iz manj spodbudnega okolja in niso vključeni v vrtec. Poleg tega bi bilo potrebno pridobiti več podatkov o količini in kakovosti izkušenj, ki so jih dvojezični otroci deležni v družinskem okolju, na primer kateremu izmed jezikov so izpostavljeni v večji meri, kateri od staršev govori posamezni jezik in v katerih situacijah, v katerem jeziku poteka skupno branje. V prihodnjih raziskavah bi bilo prav tako potrebno s primerljivimi postopki oceniti govor dvojezičnih otrok tudi v njihovem drugem jeziku, da bi tako dobili bolj celovito in veljavno oceno njihovega govora v obeh jezikih. Pri tem bi bilo zanimivo preučiti tudi učinek podobnosti drugega jezika s slovenskim.

Zahvala

Raziskovalno delo je bilo izvedeno v okviru programske skupine Uporabna razvojna psihologija (P5-0062), ki jo financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

Reference

Armon-Lotem, S., Meir, N., De Houwer, A. in Ortega, L. (2019). The nature of exposure and input in early bilingualism. V A. De Houwer in L. Ortega (ur.), *The Cambridge handbook of bilingualism* (str. 193–212). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781316831922.011

Bates, E. in Goodman, J. C. (2001). On the inseparability of grammar and the lexicon: Evidence from acquisition. V M. Tomasello in E. Bates (ur.), *Language development: The essential readings* (str. 134–162). Blackwell.

Bedore, L. M. in Peña, E. D. (2008). Assessment of bilingual children for identification of language impairment: Current findings and implications for practice. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, *11*(1), 1–29. https://doi.org/10.2167/beb392.0

Bialystok, E. in Barac, R. (2013). Emerging bilingualism: Dissociating advantages for metalinguistic awareness and executive control. *Cognition*, *122*(1), 67–73. https://doi.org/10.36510/learnland.v7i1.632

Bialystok, E. in Senman, L. (2004). Executive processes in appearance-reality tasks: The role of inhibition of attention and symbolic representation. *Child Development*, *75*(2), 562–579. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00693.x

Bleses, D., Vach, W., Slott, M., Wehberg, S., Thomsen, P., Madsen, T. O. in Basbol, H. (2008). Early vocabulary development in Danish and other languages: A CDI-based comparison. *Journal of Child Language*, *35*, 619–650. https://doi.org/10.1017/S0305000908008714

Byers-Heinlein, K. (2017). Bilingualism affects 9-month-old infants' expectations about how words refer to kinds. *Developmental Science*, *20*(1), članek e12486. https://doi.org/10.1111/desc.12486

Byers-Heinlein, K., Gonzalez-Barrero, A. M., Schott, E. in Killam, H. (2023). Sometimes larger, sometimes smaller: Measuring vocabulary in monolingual and bilingual infants and toddlers. *First Language*, *44*(1), 74–95. https://doi.org/10.1177/01427237231204167

Byers-Heinlein, K. in Lew-Williams, C. (2013). Bilingualism in the early years: What the science says. *LEARNing Landscapes*, *7*(1), 95–112.

Bylund, E., Antfolk, J., Abrahamsson, N., Haug Olstad, A. M., Norrman G. in Lehtonen, M. (2023). Does bilingualism come with linguistic costs? A meta-analytic review of the bilingual lexical deficit. *Psychonomic Bulletin & Review*, *30*, 897–913. https://doi.org/10.3758/s13423-022-02136-7

Cattani, A., Abbot-Smith, K., Farag, R., Krott, A., Arreckx, F., Dennis, I. in Floccia, C. (2014). How much exposure to English is necessary for a bilingual toddler to perform like a monolingual peer in language tests? *International Journal of Language and Communication Disorders*, *49*(6), 649–671. https://doi.org/10.1111/1460-6984.12082

Chondrogianni, V. in Marinis, T. (2011). Asynchronous development of vocabulary, morphology and complex syntax in successive bilingual children: Differential effects of internal and external factors. *Linguistic Approaches to Bilingualism*, *1*, 318–345. https://doi.org/10.1075/lab.1.3.05cho

Conboy, B. T. in Thal, D. J. (2006). Ties between lexicon and grammar: Cross-sectional and longitudinal studies of bilingual toddlers. *Child Development*, *77*(3), 712–735. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00899.x

Core, C., Hoff, E., Rumiche, R. in Señor, M. (2013). Total and conceptual vocabulary in Spanish-English bilinguals from 22 to 30 months: Implications for assessment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, *56*(5), 1637–1649. https://doi.org/10.1044/1092-4388(2013/11-0044)

Correia, L., Lobo, M. in Flores, C. (2024). Sentence repetition task for European Portuguese: Results from a study with monolingual and Portuguese-German bilingual children. *Language Acquisition*, 1–31. https://doi.org/10.1080/10489223.2024.2346586

Dale, P. S., Bates, E., Reznick, J. S. in Morisset, C. (1989). The validity of a parent report instrument of child language at twenty months. *Journal of Child Language*, *16*, 239–249. https://doi.org/10.1017/S0305000900010394

De Cat, C. (2021). Socio-economic status as a proxy for input quality in bilingual children? *Applied Psycholinguistics*, *42*, 301–324. https://doi.org/10.1017/S014271642000079X

De Houwer, A. (2009). *An introduction to bilingual development*. Multilingual Matters. https://doi.org/10.21832/9781847691705

Devescovi, A., Caselli, M. C., Marchione, D., Pasqualetti, P., Reilly, J. in Bates, E. (2005). A crosslinguistic study of the relationship between grammar and lexical development. *Journal of Child Language*, *32*, 759–786. https://doi.org/10.1017/S0305000905007105

D'Odorico, L. in Carubbi, S. (2003). Prosodic characteristics of early multi-word utterances in Italian children. *First Language*, *23*(1), 97–116. https://doi.org/10.1177/0142723703023001005

Doherty, M. in Perner, J. (1998). Metalinguistic awareness and theory of mind: Just two words for the same thing? *Cognitive Development*, *13*, 279–305. https://doi.org/10.1016/S0885-2014(98)90012-0

Dolean, D. D. (2021). Home literacy practices that support language and literacy development in bilingual children: A longitudinal case study. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, *25*(7), 2621–2635. https://doi.org/10.1080/13670050.2021.1943304

Drummond, J., Paul, E. F., Waugh, W. E., Hammond, S. I. in Brownell, C. A. (2014). Here, there and everywhere: Emotion and mental state talk in different social contexts predicts empathic helping in toddlers. *Frontiers in Psychology*, *5*, članek 361. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00361

Duff, F. J., Reen, G., Plunkett, K. in Nation, K. (2015). Do infant vocabulary skills predict school-age language and literacy outcomes? *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, *56*(8), 848–856. https://doi.org/10.1111/jcpp.12378

Eriksson, M. (2017). The Swedish Communicative Development Inventory III: Parent reports on language in preschool children. *International Journal of Behavioral Development*, *41*(5), 647–654. https://doi.org/10.1177/0165025416644078

Fekonja, U., Hacin-Beyazoglu, K. in Marjanovič-Umek, L. (2025). Language development between 30 and 48 months in monolingual Slovenian-speaking children: A study using the Slovenian adaptation of the Macarthur-Bates Communicative Development Inventory CDI-III. *Journal of Child Language*, 1–17. https://doi.org/10.1017/S0305000925000121

Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Bates, E., Thal, D. in Pethick, S. (1994). Variability in early communicative development. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, *59*(5), 1–173. https://doi.org/10.2307/1166093

Fenson, L., Marchman, V. A., Thal, D. J., Dale, P. S., Reznick, J. S. in Bates, E. (2007). *MacArthur-Bates Communicative Development Inventories: User's guide and technical manual* (2. izd.). Brookes. https://doi.org/10.1037/t11538-000

Fernald, A. in Marchman, V. A. (2012). Individual differences in lexical processing at 18 months predict vocabulary growth in typically developing and late-talking toddlers. *Child Development*, *83*, 203–222. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01692.x

Fernald, A., Pinto, J. P., Swingley, D., Weinberg, A. in McRoberts, G. W. (2001). Rapid gains of verbal processing by infants in the 2nd year. V M. Tomasello in E. Bates (ur.), *Language development: The essential readings* (str. 49–56). Blackwell.

Fox, J. in Weisberg, S. (2019). *An {R} companion to applied regression* (3. izd.). Sage.

Friesen, D. C. in Bialystok, E. (2012). Metalinguistic ability in bilingual children: The role of executive control. *Rivista di Psicolinguistica Applicata*, *12*(3), 47–56.

Gampe, A., Quick, A. E. in Daum, M. M. (2021). Does linguistic similarity affect early simultaneous bilingual language acquisition? *Journal of Language Contact*, *13*(3), 482–500. https://doi.org/10.1163/19552629-13030001

Giguere, D. in Hoff, E. (2024). Bilingual children's vocabulary skills at 5 years predict reading comprehension development within, not across, languages. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, *27*(2), 240–252. https://doi.org/10.1080/13670050.2023.2166397

Goetz, P. J. (2003). The effects of bilingualism on the theory of mind development. Bilingualism. *Language and Cognition*, *6*(1), 1–16. https://doi.org/10.1017/S1366728903001007

Grøver, V., Rydland, V., Gustafsson, J.-E. in Snow, C. E. (2020), Shared book reading in preschool supports bilingual children's second-language learning: A cluster-randomized trial. *Child Development*, *91*, 2192–2210. https://doi.org/10.1111/cdev.13348

Hacin, K. (2016). Relationship between children's theory of mind and metalinguistic competence in early childhood. *Psihološka obzorja*, *25*, 72–83. https://doi.org/10.20419/2016.25.448

Hoff, E. in Ribot, K. M. (2017). Language growth in English monolingual and Spanish-English bilingual children from 2.5 to 5 years. *The Journal of Pediatrics*, *190*, 241–245.e1. https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2017.06.071

Hurtado, N., Grüter, T., Marchman, V. A. in Fernald, A. (2014). Relative language exposure, processing efficiency and vocabulary in Spanish-English bilingual toddlers. *Bilingualism: Language and Cognition*, *17*(1), 189–202. https://doi.org/10.1017/S136672891300014X

Kehoe, M. in Havy, M. (2019). Bilingual phonological acquisition: The influence of language- internal, language-external, and lexical factors. *Journal of Child Language*, *46*(2), 292–333. https://doi.org/10.1017/S0305000918000478

Law, F., 2nd, Mahr, T., Schneeberg, A. in Edwards, J. (2017). Vocabulary size and auditory word recognition in preschool children. *Applied Psycholinguistics*, *38*(1), 89–125. https://doi.org/10.1017/S0142716416000126

Mair, P. in Wilcox, R. R. (2020). Robust statistical methods in R using the WRS2 package. *Behavior Research Methods*, *52*, 464–488. https://doi.org/10.3758/s13428-019-01246-w

Marchman, V. A., Martínez-Sussmann, C. in Dale, P. S. (2004). The language-specific nature of grammatical development: Evidence from bilingual language learners. *Developmental Science*, *7*(2), 212–224. https://doi.org/10.1111/j.1467-7687.2004.00340.x

Marchman, V. A., Martínez, L. Z., Hurtado, N., Grüter, T. in Fernald, A. (2017). Caregiver talk to young Spanish-English bilinguals: Comparing direct observation and parent-report measures of dual-language exposure. *Developmental Science*, *20*(1), članek e12425. https://doi.org/10.1111/desc.12425

Marjanovič Umek, L. in Fekonja, U. (2019). *Zgodbe otrok: razvoj in spodbujanje pripovedovanja* [Children's stories: Development and Encouragement of Storytelling]. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. in Hacin Beyazoglu, K. (2021). *CDI-III: Slovenian adaptation of Macarthur-Bates Communicative Development Inventory*. Department of Psychology, University of Ljubljana.

Marjanovič Umek, L., Fekonja Peklaj, U. in Podlesek, A. (2013). Characteristics of early vocabulary and grammar development in Slovenian-speaking infants and toddlers: A CDI-adaptation study. *Journal of Child Language*, *40*(4), 779–798. https://doi.org/10.1017/S0305000912000244

Marjanovič Umek, L., Fekonja Peklaj, U. in Sočan, G. (2016). Early vocabulary, parental education, and the frequency of shared reading as predictors of toddler‘s vocabulary and grammar at age 2;7: A Slovenian longitudinal CDI study. *Journal of Child Language*, *44*(2), 457–479. https://doi.org/10.1017/S0305000916000167

Marjanovič Umek, L., Fekonja Peklaj, U., Sočan, G. in Komidar, L. (2012). Zgodnje sporazumevalne zmožnosti dojenčkov in malčkov: študija v Sloveniji [Early communicative competences of infants and toddlers: A Slovenian study]. *Psihološka obzorja*, *21*(2), 5–17. https://doi.org/10.20419/2012.21.359

Marjanovič Umek, L., Hacin, K. in Fekonja, U. (2018). Zgodnja pismenost otrok: učinek vrtčevskih in družinskih dejavnikov [Children‘s early literacy: The effect of preschool and family factors]. *Sodobna pedagogika*, *69*(135), 10–27.

Meir, N. in Armon-Lotem, S. (2017). Independent and combined effects of socioeconomic status (SES) and bilingualism on children‘s vocabulary and verbal short-term memory. *Frontiers in Psychology*, *8*, članek 1442. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01442

Paradis, J. (2023). Sources of individual differences in the dual language development of heritage bilinguals. *Journal of Child Language*, *50*, 793–817. https://doi.org/10.1017/S0305000922000708

Pearson, B. Z., Fernández, S. C., Lewedeg, V. in Kimbrough Oller, D. (1997). The relation of input factors to lexical learning by bilingual infants. *Applied Psycholinguistics*, *18*(1), 41–58. https://doi.org/10.1017/S0142716400009863

Pearson, B. Z., Fernández S. C. in Oller, D. K. (1993). Lexical development in bilingual infants and toddlers: Comparison to monolingual norms. *Language Learning*, *43*(1), 93–120. https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1993.tb00174.x

Posit Team. (2023). *RStudio: Integrated development environment for R*. Posit Software, PBC.

Potter, C. E., Fourakis, E., Morin-Lessard, E., Byers-Heinlein, K. in Lew-Williams, C. (2019). Bilingual toddlers’ comprehension of mixed sentences is asymmetrical across their two languages. *Developmental Science*, *22*(4), članek e12794. https://doi.org/10.1111/desc.12794

Potter, C. E. in Lew-Williams, C. (2022). Differences in vocabulary growth across groups and individuals. V A. Papafragou, J. C. Truewell in L. R. Gleitman (ur.), *The Oxford handbook of the mental lexicon* (str. 438–456). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198845003.013.22

R Core Team. (2023). *R: A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing.

Ramirez, G., Walton, P. in Roberts, W. (2014). Morphological awareness and vocabulary development among kindergartners with different ability levels. *Journal of Learning Disabilities*, *47*(1), 54–64. https://doi.org/10.1177/0022219413509970

Revelle, W. (2023). *Psych: Procedures for psychological, psychometric, and personality research*. Northwestern University.

Ricciardelli, L. A. (1992). Bilingualism and cognitive development in relation to threshold theory. *Journal of Psycholinguistic Research*, *21*(4), 301–316. https://doi.org/10.1007/BF01067515

Rocha-Hidalgo, J. in Barr, R. (2022). Defining bilingualism in infancy and toddlerhood: A scoping review. *International Journal of Bilingualism*, *27*(3), 253–274. https://doi.org/10.1177/13670069211069067

Rowe, M. L., Raudenbush, S. W. in Goldin-Meadow, S. (2012). The pace of early vocabulary growth helps predict later vocabulary skill. *Child Development*, *83*(2), 508–525. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01710.x

Stolt, S., Haataja, L., Lapinleimu, H. in Lehtonen, L. (2009). Associations between lexicon and grammar at the end of the second years in Finnish children. *Journal of Child Language*, *36*, 779–806. https://doi.org/10.1017/S0305000908009161

Šmit Brleković, L. in Kuvač Kraljević, J. (2023). Parental reports on language development in toddlers and preschoolers based on the Croatian version of Communicative Development Inventories III. *Frontiers in Psychology*, *14*, članek 1188550. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1188550

Tulviste, T. in Schults, A. (2020). Parental reports of communicative development at the age of 36 months: The Estonian CDI-III. *First Language*, *40*(1), 64–83. https://doi.org/10.1177/0142723719887313

Weisleder, A., Friend, M., Tsui, A. S. M. in Marchman, V. A. (2024). Using parent report to measure vocabulary in young bilingual children: A scoping review. *Language Learning*, *74*(2), 468–505. https://doi.org/10.1111/lang.12617

Prispelo/Received: 3. 2. 2025
Sprejeto/Accepted: 12. 5. 2025